

GRÓF MAILÁTH GUSZTÁV
ERDÉLYI PÜSPÖK SZÁRMAZÁSA.

IRTA:
DR. KARÁCSONYI JÁNOS.

A PÁSZTORTŰZ KIADÁSA.

157.981

CLUJ—KOLOZSVÁR,
MINERVA IRODALMI ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET R.-T.
1925.

GRÓF MAILÁTH GUSZTÁV ERDÉLYI PÜSPÖK SZÁRMAZÁSA.

IRTA:
DR. KARÁCSONYI JÁNOS.

A PÁSZTORTŰZ KIADÁSA.

CLUJ—KOLOZSVÁR,
MINERVA IRODALMI ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET R.-T.
1925.

Csodálatos az, hogy az emberek milyen szorgalmasan keresik a különféle ürügyeket a végre, hogy egymást gyűlöljék és gyalázzák. Gyűlölik egymást, mert a másiknak más a nyelve, más a vallása, más a ruházata. Gyűlölik a másikat, mert annak fekete, vagy sárga, vagy fehér a bőre. Stb.

Napjainkban különösen gyűlölik és gyalázzák azt, aki más nemzet tagjának tartja magát, mint amelyhez szülei, vagy akár negyed-ötödizű ősei tartoztak. Elnevezik ezt renegátnak, nemzettagadónak s ráfognak a leggyalázatosabb bűnöket.

Gyűlöletből és gyalázatból bőven kijutott 1918 óta Erdély szelidlelkű és igazán minden embertársát szerető püspökének, gróf Mailáth Gusztávnak. Hogy annál jobban gyűlölhessék és üldözdhessék, ráfogták, hogy román származású, tehát nemzettagadó, renegát, valahányszor csak a magyaroknak, székelyeknek, vagy szászoknak pártjukat fogja.

Már magában véve is furcsa, hogy olyan férfit legyen renegát, aki ugyanahhoz a valláshoz és nemzetiséghez tartozónak tartja magát, amelyhez atya, nagyatya, szépapja és így fölfele egész hetedik őséig minden elődje tartozott.

Dehát miből következtetik egyes román urak azt, hogy Mailáth püspök román származású?

Egyedül abból, hogy a XVI.—XVII. században élt itt Erdélyben egy Szunyogszegi és Kománai Majláth nevű család és ez román származású volt. Ennek legkiválóbb tagja volt az a Majláth István, a ki 1532-ben Fogarasvár ura, 1534-ben pedig erdélyi vajda lett s mint ilyen Gritti Alajos elfogatásában és megöletésében serénykedett. 1540-ben azonban újra elpártolt János királytól s e miatt nemcsak hivatalát veszítette el, hanem nemsokára török fogságba került és Konstantinápolyban a Héttorony nevű vár börtönében fejezte be életét 1551-ben.

E Majláth István gyors emelkedése, vitézsége, gazdagsága, bukása és szomorú sorsa annyira megragadja az emberi hiúságokon kapkodókat, hogy mindent megbocsátanak neki. Atyja Mátyás, mikor ő még csak nyolc éves volt, róm. katholikussá lett és fiát a magyar királyi udvarban neveltette. Ennélfogva Majláth István maga már se vallásilag se nyelvileg nem tartozott a román nemzethez,¹ de azért azt nem hányják szemére.

E tüneményszerű emelkedés és bukás, Majláth István nejének, Nádasdy Annának, kesergése, 1547-ben bárói rangra emelt fiának, Gábornak, árvasága megtévesztette a Székhelyi gróf Mailáth család tagjait is és a XIX. században nagyon szerették volna az ő családjukat e Szunyogszegi báró Majláth családdal összekötni, azt vélvén, hogy a dicsőségből, hírnévből ő reájuk is háramlik valami.

1888-ban Majláth Béla, a Székhelyi Mailáth család nemesi ágának tagja, egész értekezést írt a Szunyogszegi és a Székhelyi Majláth

¹ Majláth Béla: Maylád István. Budapest, 1889. 6—8 stb. l.

családok összekötése végett.¹ Ő akkor Budapesten a Nemzeti Múzeumban könyvtárőr volt. Előtte nyitva álltak az ország összes levéltárai és könyvtárai. Átkutatta azokat is, saját családja levéltárát is. De épen az ő kutatásaiból, valamint Baczkamadarasi Kiss Bálint későbbi közléséből² mindig több és több bizonyíték merült fel arra nézve, hogy a Szunyogszegi és a Szék helyi Majláth családok teljesen különbözők. Rövidség okáért egyelőre különböztessük meg e két családot azzal, hogy a Szunyogszegit Maylát-nak (tehát y-nal-) írjuk, a Szék helyieket Mailáth-nak (tehát i-vel).

Igy látjuk, hogy a Szunyogszegi Mayláth család bárói ága 1595-ben kihalván, utána nem a Szék helyi Mailáthok örökölnék, hanem a felvidéki Horeczky, Szentmiklósi Pongrácz és Jeszeniczei Szunyogh családok. Pedig 1595-ben a Szék helyi Mailáth család ősenek atyja java korbéli férfit volt és így neki tiltakoznia kellett volna a nő-ág örökösödése ellen.

Az 1511-ben nemességre emelt Szunyogszegi Mayláth család Erdélyben maradt ága fiúágon még hamarabb kihalt, mint az 1567-ben Bécsbe, majd Olmütz mellé költözött bárói ág. 1568-tól 1578-ig már Kurják másként Furka Demeter, Vadul Uszkatáné és Ifjú Jánosné, csupa nő-ágileszármazók osztozkodnak Szunyogszeg és Vledény birtokokon. Mért nem jelentkeznek a Szék helyi Mailáthok? Hiszen, ha ők rokonok, őket illeti meg elsősorban az ősi birtok.

A Szunyogszegi Mayláth család, mint a periratokból is kitűnik, nagyon gazdag volt. Ha Mayláth István vajda szerzeményeit nem is

¹ Turul. A heraldikai és geneológiai társaság közlönye, 1888. 1—11 l.

² Turul, 1892. 13 l.

tekintjük, csak Erdélyben legalább 3 falu (Szunyogszeg, Vledény, Komána) lakossága neki fizette a földesúri járandóságokat. Ellenben a Szék helyi Mailáthok épen abban az időben, midőn állítólag a Szunyogszegi Mayláthok örökségébe kellett volna lépniök, mint fiúági leszármazottaknak, nagyon szegények voltak. Maga az első Szék helyi Mailáth Miklós írja 1683-ban kelt végrendeletében: „Nyilvánvaló az én *vékony*-szerű, messzi földről való ideszakadásom”.¹

Annyira szegény volt kezdetben ez az első Szék helyi Mailáth, hogy, midőn megyei szolgálatba akart állni, még csak nemesi levelet se tudott felmutatni. Kénytelen volt tehát a magyar királyi kancelláriához folyamodni s ez 1643. április 22-én állította ki számára a nemesi levelet, fölvévén így őt a magyar nemesek közé, mert addig nemességét bebizonyítani nem tudta.² Már csak nem lett volna bolond, hogy könyörögjön s hozzá még a diploma kiállításért fizessen is, ha arra hivatkozhatik, hogy ő a híres Szunyogszegi és báróságra emelt Mayláth család ivadéka.

1643-ban a nemesilevél kérelmezésekor annyira nem tudott semmit a Szék helyi Mailáth család őse a Szunyogszegi Mayláthokról, hogy ezek címerét se látta soha. A Szunyogszegi Mayláthok cimere a kardot tartó griffmadár, ellenben a Szék helyi Mailáthok őse a szebb és boldogabb jövőnek jelét, a horgonyt választotta főcímeralakúl s erre tétette rá a kardot és akkoriban szerzett tudományos rangjának jelét, a babérágat (baccalaureust).³

Mind vagyonzogi, mind nemzedékrendi,

¹ Turul, 1888. 4 l.

² Kempelen: Magyar nemescsaládok. VII. 29.

³ Siebmacher: Wappenbuch, Ungarn, 340 l.

mind heraldikai szempontból lehetetlenség tehát a Székelyi Mailáth családot a Szunyogszegi Mayláth családhoz csatolni. Ez lehetett egyes hiú, ostoba emberek ábrándja, de igazságkereső emberek előtt nevetséges hazugság.

Ezek után a Székelyi Mailáth család román származásának egyetlen bizonyítéka volna a Majláth név.

Arra nézve, hogy milyen nemzethez tartozik valaki, a név nem irányadó. Mostanában egyes román képviselők Franassovics és Popovics, mások Cantacuzen és Ghika neveket viselnek. Ezek azonban bizonyára tiltakoznának az ellen, ha valaki őket nevük után szerbeknek, vagy görögöknek, illetőleg albánoknak hirdetné.

De meg a Majláth név nem is olyan, mint a Popescu, Văcărescu, Olteanu stb., csakis a román nyelvből érthető nevek.

Ellenkezőleg, a Majláth szó a román nyelvben semmit sem jelent s abból meg nem fejthető.

Másrészt azonban látjuk, hogy a szláv nyelvekben, Bogát, Szólát, Mikszáth, Bajzát családnevek, brkat, krilat melléknevek fordulnak elő. Ez arra kényszerít bennünket, hogy a Majláth név eredetét a szláv nyelvekben keressük, annál is inkább, mert a bolgár-szlávoknál Angelát családnev, a kisoroszoknál Vihorlát hegynev találhatók s ezek utolsó szótágukban a Majláth névvel egyeznek.

Nem vagyok ugyan tökéletes szláv-tudós, de azt látom, hogy a szláv nyelvben Moimir, Moidrug személynevek voltak használatban s ezeket így kell széttagolni: Moi-mir, moi-drug s akkor mindjárt tudhatjuk, hogy az első név annyit jelent mint „békém“, a második pedig annyit tesz, mint „társam“.

Ha már most a Majlát nevet is szétagoljuk *moj*-ra, és *lát*-ra, ennek is meg kapjuk az értelmét. *Moj* ugyanis annyit tesz mint „enyém“, *lat* pedig az orosz- és délszlávban páncélt, az északi

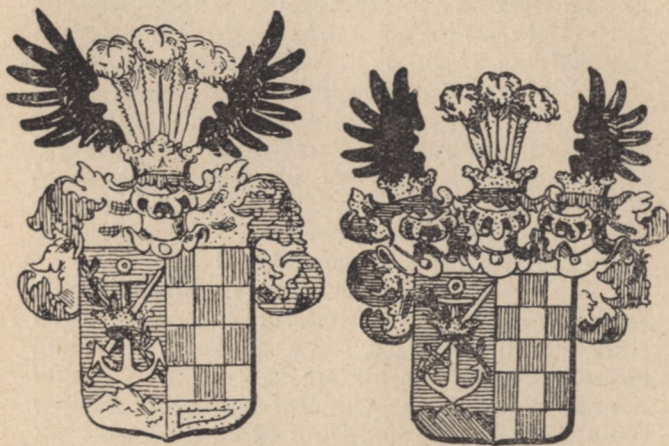

Szunyogszegi Mayláth cimerek változatai.

szlávban pedig lécet, vagy deszkát, tehát házvédő eszközt jelent. Majlát tehát az ő szlávban annyit tett, mint „páncéлом“ „védőm“.

Ez a Mojlát, majd a nyiltabb kiejtésű magyar nyelvben Majlát (v. ö. szláv oblok magyar ablak stb.) név olyan becéző, kedveskedő megszólítás volt előbb s csak utóbb lett vezeték-névvé.

Innen van, hogy amikor először felmerül a történetírás mezején a Majláth szó, 1418-ban,

Székelyi Mailáth címerek változatai.

még csak becéző névként jegyzik fel a borzafeji kenéz Dragomir neve elé.¹

A Majláth névből tehát épen nem következik, hogy az a család, amely e nevet kapta, román eredetű. E nevet a románok csak átkölcsönözték a délszlávoktól, épen úgy mint a Bogdán, Vlád, Prodán, Tatarnér, Dragomér² stb.

¹ V. ö. Pesty Frigyes, Krassó megye története, III. 287.

² V. ö. A hunyadmegyei történelmi társulat évkönyve 1882. 6. l.

szláv személyneveket, de nem tehették azt egyedül saját tulajdonukká.

Hogy nem is tették, hogy a nevet mint vezetéknévet más nemzetiségűek, nevezetesen a szlávok továbbra is használták, bizonyítékaink a következők: 1608-ban Báthory Gábor erdélyi fejedelem egy Majláth Sebestyénnek hívott, Csanádmegye Szecse nevű falujában lakó kapitánynak ad nemes levelet.¹ Csanádmegyében 1716 előtt nem laktak románok, de annál többen laktak főleg 1526—1716 közt szerbek.

1566-ban egy Majláth Jakab Antal nevű zólyommegyei építőmester folyamodik a magyar kamarához hátralékos fizetésének kiutalásáért.² Mind működésének tere, Zólyommegye, mind nyugati iskolázást feltételező hivatala (építőmester) lehetetlenné teszik annak elfogadását, hogy e férfiú román nemzetiségű volt.

1559-ben „Gallus Mailath de Moravicsan“, azaz a morvaországi Moravecsán nevű faluban született ifjú iratkozott be a bécsi egyetem tanulói közé.³ Nem hiszem, hogy komoly ember elhinné azt, hogy Olmütz mellett 1559-ben románok laktak volna. De meg ez ifju már csak „Gallus“ keresztnéve miatt se lehetett román, mert hiszen e keresztnév a görög keleti románoknál teljesen ismeretlen és elfogadhatatlan volt.

Mivel tehát a Majláth név a szláv nyelvből fejthető meg, s mivel a nevet más, kétségtelenül szláv eredetű családok is viselik, nyilvánvaló, hogy e névből valamelyik család román származására következtetni nem lehet. S ha valaki

¹ Siebmacher: Wappenbuch Ungarn V. ö. Turul 1888. 9.

² Turul 1888. 9.

³ Egyháztörténelmi Emlékek a hitújítás korából. 5. 77. l.

például Chmalniczki Bogdánt, a kozákok híres hetmanját, vagy a Várnánál elesett Jagelló Wladislaw lengyel-magyar királyt vagy a bécsi egyetemre beiratkozó Majlátot románoknak hirdetné csupán azért, mert a Bogdán, Wladislaw, Majláth neveket a románok is használták, csak szánakozó mosolyt érdemel.

Azok pedig, akik Majláth Bélát követve — csakhogy a Majláth családot az Árpád-korig felvigyék — még a Malat és Malath névbe is belekapaszkodnak, vagy nem tudják, vagy elfelejtették, hogy egy „i” betű miatt a IV—VI. században véres harcokat vívtak egymással a keresztények, hogy egészen más az olasz gróf Cairoli és más a magyar Károlyi család s a románban is más a daică és a dacă. Ilyen emberek tehát ne meséljenek a komoly igazságkeresők előtt.

De hát akkor milyen eredetű a Székelyi Mailáth család?

Hogy ezt megtudhassuk, ismernünk kell az első Székelyi Mailáth Miklósnak élete sorát.

Azt már észrevették az eddigi történetírók is, hogy a Székelyi Mailáth család őse az a „Nicolaus Szekhelyi”, aki 1638. július 28-án a nagyszombati egyetemen a bölcsletről (philosophia) vizsgálatot tett s babérkoszorús (baccalaureus) rangot nyert. A vizsgálat alkalmával bebizonyítandó tételeket Exercitatio Philosophica néven Pozsonyban kinyomtatta s mivel a nyomtatáshoz pénze nem volt, művét Lósy Imre esztergomi érseknek ajánlotta, biztosan tudván, hogy így e bőkezű és tudománypártoló főpap a költségeket viseli.¹

Azt is tudták, főleg a család ősének 1683-iki végrendeletéből, hogy ez ős Erdélyből, még pedig

¹ E művecskének hosszú, de teljes címét közli Szabó Károly: Régi Magyar Könyvtár, II. k. 130. sz. 148. l.

a Székelyföldről szakadt el és telepedett le Pozsony megyében. Csak azt nem tudták meg-
fejtetni, hogyan jutott el e székely ifjú a nagy-
szombati egyetemre.

Nem ismerték ugyanis az erdélyi katholi-
kusok 1610—1660-iki szomorú helyzetét.

Az 1610-iki beszterczei országgyűlés az
erdélyi katolikusokat papjaiktól csaknem tel-
jesen megfosztotta. „Sőt se Tövisen, se Fejér-
váron, se Monostoron, se a somlyui jószágban
és Székelyudvarhelyt, abban a székhelyben egyebütt
is, pápás papnak szabad ne legyen lakni . . .
Senki pedig az alatta való községet a pápista
pap predikációjára, miséire se közönséges helyre
se házához ne cogálja. Ha maga akaratjából
reá megyen, szabad vele. A ki pápás papot
akar tartani, házában tartsa. A pápás papoknak
püspökök ne legyenek.”¹

E szomorú állapotban főleg Mindszenti
Benedek, a viczei uradalom ura és Dobokamegye
főispánja, továbbá Erdélyi István, a gernyeszegi
vár ura, tartották a lelket az erdélyi katholi-
kusokban. Erdélyi Istvánról biztosan tudjuk, hogy
várában udvari papot tartott² és ez az udvari
pap, kevés lévén ott a katolikusok száma,
nagyon ráért, hogy a vár urának gyermekeit,
rokonait tanítsa. Innen van, hogy 1636-ban
Erdélyből egyszerre két nemes ifjú érkezett a
nagyszombati egyetemre tanulás végett. Az egyik
volt Kiskapusi Gyerőfi Pál, Erdélyi Istvánnak
rokona, a másik Marosjárai Bálintffi Ferencz,
Erdélyi István szomszédja.³

¹ Veszely Károly: Erdélyi egyháztörténelmi adatok.
243 l.

² Ujfalvi Albert feljegyzései a csiksomlyói kolostorban.

³ Beöthy Zsolttól szerkesztett: Magyar Irodalom
történet. Képes diszmunka. I. k. sz. 87.

A főuri ifjakkal együtt tanult mindig egy pár szegényebb sorsú fiú is s egyuttal őket kiszolgálta. A Gernyeszeg közelében eső Székelyföldről így került a gernyeszegi udvari pap keze alá egy eszes és szorgalmas székely fiú, a Székhelyi Mailáth család öse, és ez felkísérte Gyerőfy Pált meg Bálintffi Ferenczet Nagyszombatba, hogy nekik a tanulásban segítségükre legyen. Így sikerült azután neki már 1638-ban a babérkoszorús rangot a bölcséletből elnyernie.

Mivel e „Nicolaus Székelyi” Erdélyben nem sokra vihette volna, 1638-ban nem tért vissza Gyerőfivel és Bálintffival, hanem beállott Lósy Imre esztergomi érsek szolgálatába. Világosan írja az *Exercitatio Philosophica* előszavában, kérve az érseket: *Patere itaque me prodire sub pallio, quin patere etiam latere sub pallio ibi philosophum, hic clientem*” azaz: „Türd, hogy mint bölcselő palástod alatt léphessek a nyilvánosság elé, sőt türd, hogy mint pártfogoltad (cliens) palástod alatt rejtőzhessem”.

Lósy Imre, a szegény, de szorgalmas és jámbor ifjak nagy pártfogója volt, hisz tudjuk róla, hogy a nagyszombati egyetemen a jogi kart ő állította fel, Pozsonyban az *Emericanumot* ő alapította s végrendeletileg is jóformán minden vagyonát az ifjak nevelésére hagyta. Nem csoda tehát, hogy Székhelyi Miklósról is gondoskodott. Taníttatta őt a jogtudományra és ennek végeztével, hogy legyen miből megélnie, Kis-Csétyenben (Nyitra m.) egyházi nemes telket ajándékozott neki.

Csak az a nagy bökkenő, hogy ez a jeles tehetségű székely ifjú 1643-ig sehol se nevezi magát Mailáthnak. Azt írja ugyan 1683-ban, hogy neki a Székelyföldön valami öröksége van, de viszont az 1602-ben összeírt birtokjogos

székely családok között Majláth nevűt nem találunk,¹ pedig akkor az ő atyjának élnie kellett.

Honnan kapta tehát az 1638-ban magát még Szekheli Miklósnak író ifjú a Mailáth nevet?

Másik nagy kérdés: hogyan jutott a Székelyi Mailáth család a Székelyi előnévhez, hiszen Székely nevű falu nincs és nem is volt?

E rejtélynek az a nyitja, hogy Pozsony megye délkeleti részét még 1529-ben és 1530-ban nagyon elpusztították a törökök. A rabságba vitt magyar családok helyébe aztán kezdtek beköltözni részint Horvátországból, részint Morvából a horvát és morva családok. Egy ilyen szláv család ivadéka, Mailáth Miklós pozsonymegyei nemes a XVII. sz. első felében élt, de Tamás nevű, felnőtt és már nős fia 1623-ban meghalt. E Mailáth Miklós tehát 1640 táján már 60—70 éves öreg ember volt. Mikor tehát 1642. nov. 4-én Lósy Imre esztergomi érsek meghalt és így Szekhelyi Miklós gyám nélkül maradt, e Mailáth Miklós nevű öreg kisbirtokos vette őt magához és hozzásegítette, hogy 1643. ápril. 22-én nemeslevelet kapott. Hálából Szekhelyi Miklós a nemes levélbe Szekheli Mailáth Miklósnak iratta magát. E második, fogadott atyjától kellett kapnia az első nemesi udvarházat is Zavaron, Nagyszombattól délkeletre, mert későbbi birtokszerzései is mind Zavaron és ennek környékén forognak.²

Az, hogy az 1643-iki cimer bal mezejébe Szekhelyi Miklós a horvát cimer alakot, azaz a fehér-veres kockákat tétette, azt mutatja, hogy az őt örökbe fogadó Mailáth Miklós horvát származású volt.

¹ Székely Oklevéltár V. 234 l.

² Turul, 1888. 8—9 ll.

Maga a Szekhelyi név eredetileg nem volt előnév, hanem származásnév s nem egyéb az, mint a Székely szónak pozsonyi németséggel irt változata. Felvidéki nemes családok még a XVIII. században is tudták, hogy a Székeli nevet Székelynek kell kiejteni. A Szentmihályi Pongrácz család egyik tagja, András, 1745-ben még így ejtette ki.¹

Csak azok, akik a Mailáth családot közelebbről nem ismerték, olvasták a Szekhelyi-nek irt Székely nevet, Székelyinek és így lett a származást jelölő Székely névből nemesi előnév (predicatum.)

Gróf Mailáth Gusztáv erdélyi püspök tehát se nem román, se nem szláv, hanem székely-magyar származású!

Az isteni gondviselés 1636-ban elvezérelt Erdélyből a katolikus hithez való ragaszkodásért egy Miklós nevű eszes, szorgalmas ifjút Magyarország északnyugati részére. Az ott nagy úrrá lett, nagy családot alapított. A rosszat is jóra fordító irgalmas Isten e család egyik tagját 1884-ben papi pályára ösztönözte és 1897-ben Erdélybe, ősei egykori fészkébe, vezérelte, hogy itt a katolikus hitért sokat küzdjön, szenvedjen és végül is a katolikus hitnek erős mailátja azaz páncélja legyen.

¹ Váradi káptalan hiteles helyi levéltára Protocollum. XIV. sz. 56. prag. 90.

PÁSZTORTÚZ

**SZÉPIRODALMI KÉPES
FOLYÓIRAT**

KIADJA A KIADÓ BIZOTTSÁG

SZERKESZTÉSÉRT FELEL:
DR. GYÖRGY LAJOS
KIADÁSÉRT FELEL:
PETRES KÁLMÁN

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL
STR. BĂRON L. POP (V. BRASSAI U.) 5
TELEFON 6-87

MEGJELENIK MINDEN MÁSODIK VASÁRNAP
NYOMJA

MINERVA
IRODALMI ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET R.T.
CLUJ-KOLOZSVAR

